

Opis zdania pojedynczego w ujęciu Zenona Klemensiewicza

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Problem segmentacji. Zdanie (wypowiedzenie) pojedyncze i złożone
- 2 Części wypowiedzenia pojedynczego
- 3 Typy związków składniowych

Analiza składniowa

1. SEGMENTACJA – wyodrębnienie SKŁADNIKÓW.
2. Wskazanie GRUP.
3. Opis ZWIĄZKÓW SKŁADNIOWYCH.

Pojęcie składnika

SKŁADNIK –

element niepodzielny składniowo, najczęściej (choć nie zawsze) odpowiadający FORMIE FLEKSYJNEJ.

GLÓWNE WYJĄTKI:

- formy z negacją (*nie zrobił, nie Jan*);
- frazeologizmy (*biały kruk, wąchać kwiatki od spodu*);
- wyrażenia przyimkowe (*o Marii, z powodu wypadku*) i porównawcze (*jak słońce, jakby z waty, jako kelner*).

UWAGA również na formy leksemów nieciągłych (*uśmiechał się, podjadł sobie, po omacku, z dawna, dzień dobry*) oraz formy analityczne (*niech będzie, robi się*)!

Problem skupień i złożzeń w składni Klemensiewiczza

SKUPIENIE –

niewspółrzędne połączenie składników pełniące jedną funkcję składniową.

PRZYKŁADY: Dwoje ludzi może sobie dać wiele szczęścia.

ZŁOŻENIE –

współrzędne połączenie składników pełniące jedną funkcję składniową.

PRZYKŁADY: Jan, Maria oraz dzieci przyszli. Myślałam o ścianach białych albo kremowych. Mój kolega wymyślił pewne rozwiązanie tego problemu, a mianowicie pożyczkę.

Zdanie (wypowiedzenie) pojedyncze i złożone

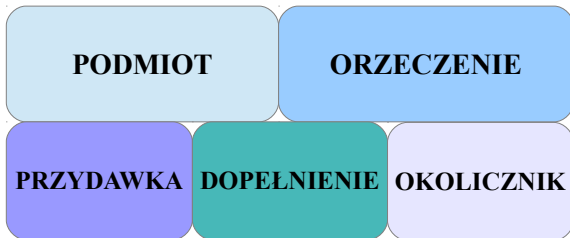
Wypowiedzenie pojedyncze –
z jednym orzeczeniem.

Wypowiedzenie złożone –
z więcej niż jednym orzeczeniem.

Semantyczny charakter składni Klemensiewicza

CZĘŚĆ WYPOWIEDZENIA –

element wyrażający określony typ informacji.

Orzeczenie – część wypowiedzenia niosąca predykację

Orzeczenie proste

Jan poczerwieniał. Maria się śłania. Pobili się dotkliwie. Grzmi.

Orzeczenie złożone (imienne): łącznik + orzecznik

Ludzie są różni. Kim zostaniesz? Ojciec w pracy. Miło jest rozmawiać z inteligentnymi ludźmi. Mój brat to bohater.

Orzeczenie szeregowo (imienne)

Jan jest pilny i zdolny. Zostanę adwokatem albo radcą.

Orzeczenie osobliwe

A zbir hyc przez płot. Dziecko w ryk. I wtedy nagle dups.

Podmiot – część wypowiedzenia wskazująca na obiekt predykcji

Podmiot wyrażony rzeczownikiem lub zaimkiem rzeczownym

- gramatyczny (Jan ziewa. Maria się śmieje.)
- logiczny (Pieniądzy ubywa. Jedzenia nie brakowało.)
- szeregowy (Jan, Maria i pies biegli. W barze siedzieli Piotr z kolegami.)

Podmiot wyrażony skupieniem

Wiele osób uważa podobnie. Pięciu mężczyzn uciekło.

Podmiot wyrażony bezokolicznikiem

Przyjemnie jest odpoczywać. Po co wyjeżdżać?

Podmiot cd.

Podmiot wyrażony dowolną częścią mowy lub wypowiedzeniem

Nawet „i” może być podmiotem. „Jan myśli” jest poprawnym zdaniem.

Podmiot domyślny

Byłam tam wczoraj. Poznał mnie ze swoją matką.

Wypowiedzenia bezpodmiotowe

Dnieje. Szkoda mi jej. Kłuje go w boku. Jest zimno.

Dopełnienie – konieczne uzupełnienie predykatu

Podział na tzw. dopełnienie bliższe i dalsze –

związany z typem predykatu/miejscem w strukturze zdania, a nie z własnościami samego dopełnienia.

PRZYKŁAD: *Cenię tę książkę wyżej od filmu.* – *Wolę tę książkę od filmu.*

Dopełnienia wyrażane formami przypadkowymi

- dopełniaczowe (*potrzebować pieniędzy; szukający pomocy*)
- celownikowe (*przysłuchiwać się rozmowie; przyjazny ludziom*)
- biernikowe (*opowiadać bajki; mdli ją*)
- narzędnikowe (*pogardzić spadkiem; zdziwiony odpowiedzią*)
- mianownikowe (*Nazywam się Nowak.*)

Dopełnienie cd.

Dopełnienie przyimkowe

rozmawiać z kimś; podobny do ojca; mieszkać na wsi

Dopełnienie bezokolicznikowe

lubiła śpiewać; chcieli się zemścić

Dopełnienie wyrażone przysłówkiem

wyglądała młodo; zachowywał się skandalicznie

Okolicznik – dodatkowe uzupełnienie predykatu

Okolicznik miejsca

w górach spadł śnieg; winda zepsuła się między piętrami

Okolicznik czasu

wieczorami szyła; wierny do śmierci

Okolicznik sposobu

mówił szeptem; krzyczała głośno

Okolicznik akcesoryjny

szedł wśród zameci; żyli w biedzie

Okolicznik cd.

Okolicznik względu

poprawny gramatycznie; doskonały pod względem położenia

Okolicznik miary

bardzo potrzebny; przybiegł wcześniej o sekundę

Okolicznik przyczyny

zbrzydła z rozpaczy; spóźnił się z powodu korków/przez korki

Okolicznik celu

przyszedłem po wpis; przyjechałam odpocząć

Okolicznik cd.

Okolicznik warunku

w razie potrzeby zadzwoń; zrobię to tylko za zgodą rodziców

Okolicznik przyzwolenia

doświadczony mimo młodego wieku; szliśmy mimo burzy

Okolicznik skutku

podrapała się do krwi; pił na umór

Przydawka – określenie rzeczownika

Przydawka przymiotna

niski głos; człowiek myślący; mój pomysł

Przydawka wyrażona rzeczownikiem

- mianownikowa – rzeczowna (*zuch chłopak; księżna Diana; miasto Sierpc*)
- dopełniaczowa (*reguły gry; czytanie książki*)
- celownikowa (*postuszeństwo ojcu; służba ojczyźnie*)
- narzędnikowa (*kierowanie zespołem; szastanie pieniędzmi*)

Przydawka cd.

Przydawka przyimkowa

oficer z zawodu; dom pod lasem; spacer w deszczu; igranie z ogniem

Przydawka formalnie osobliwa

coś słodkiego; nadeszła pora wstawać; prawie narzeczony; ryba po grecku

Związek zgody

Związek zgody –

człony związku mają te same wartości kategorii gramatycznych (człon nadrzędny narzuca podrzędnemu takie wartości kategorii, jakie przysługują jemu samemu).

- każdy związek rzeczownika z przydawką przymiotną
- związek rzeczownika z przydawką mianownikową – zgoda tylko w zakresie przypadku (*rzeka Dniepr; makaron rurki*)
- problem tzw. związku głównego – zgoda tylko w zakresie liczby i ewentualnie rodzaju (*Jan śpi/spał.*)

Związek rządu

Związek rządu –

człon nadrzędny wymaga określonej wartości kategorii gramatycznej członu podrzędnego lub wystąpienia określonego leksemu.

- każdy związek z dopełnieniem
- związek rzeczownika z prawie każdą przydawką wyrażoną rzeczownikiem – poza mianownikową (*wschód słońca; chwata Bogu*)
- związek rzeczownika z niektórymi przydawkami przyimkowymi (*zależność od władzy; walka ze słabością*)

Związek przynależności

Związek przynależności –

człon nadrzędny nie narzuca żadnych wymagań.

- każdy związek z okolicznikiem
- związek rzeczownika z niektórymi przydawkami przyimkowymi
(*dziewczynka z zapałkami; dom pod lasem*)

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
OPIS ZDANIA ZŁOŻONEGO
W UJĘCIU ZENONA KLEMENSIEWICZA.
TYPY ZDAŃ ZŁOŻONYCH HIPOTAKTYCZNIENIE.
Zapraszam!